

Utdrag ut Proposition 1996/97:3

14 Kulturarvet

De genomgripande förändringar som präglat samhället de senaste decennierna har föranlett staten att genomföra satsningar för att kulturarvet i större utsträckning skall kunna bevaras och förmedlas. Detta har bl.a. skett genom lagstiftning och nya medel till olika typer av verksamheter samt genom stöd till den professionalisering av sektorn, som bl.a. det ökade samarbetet med andra delar av samhället krävt. Kulturarvets ställning i samhället har därför stärkts och medvetenheten om dess betydelse ökat. Vad som bl.a. bidragit till detta är att det har blivit mer tillgängligt för medborgarna, traditionella verksamheter har kunnat förstärkas och nya tekniska hjälpmedel har kommit i bruk. Samtidigt har medborgarnas intresse och engagemang för kulturarvet blivit större.

14.1 Inriktningen på de framtida insatserna för kulturarvet

Regeringens bedömning: Statens insatser bör syfta till att

- jämna ut de skillnader som finns mellan olika grupper av människor när det gäller bevarandet av och tillgången till kulturarvet,
- stärka intresset för kulturarvet och medvetenheten om dess betydelse för samhället.

Skälen för regeringens bedömning: Alla människor har ett kulturarv och vi har alla rätt att få detta uppmärksammat och erkänt. Detta gäller inte minst de röst- och resurssvaga grupperna. Denna inriktning skall gälla som utgångspunkt för regeringens bedömning av verksamhetsområdena museer och utställningar, kulturmiljö och arkiv.

En definition av kulturarvet

Kulturarvet är inte bara en omistlig utan också en ofrånkomlig del av vår kulturella helhet och identitet. Det speglar samhället och människors historia i en mångfald av uttrycksformer och spår. Även naturen kan bli en del av kulturarvet, genom människans namngivning, klassificering och insamling av djur, växter, mineraler m.m. Alla människor har del i tillkomsten av kulturarvet oavsett kön, ålder, härkomst, social ställning, utbildning, talang eller sysselsättning. Kulturarvet är både det materiella och det immateriella, det skolat konstnärliga och det folkliga, det unika och det vanliga. Det bevaras i institutioner som arkiv, bibliotek och museer och i utvalda kulturmiljöer, men det finns också runt om oss i vardagslandskapet, hemmen och på arbetsplatserna.

I begreppet "arv" ligger att det är något som redan finns och som vi som lever i dag fått av tidigare generationer. Men kulturarvet har inte några bestämda tidsgränser och redan i vår livstid deltar vi i skapandet av både vårt eget och morgondagens kulturarv. Det går därför inte att ange när en företeelse blir en del av kulturarvet - somligt uppmärksammas nästan genast, för annat kan det dröja länge. När nya delar av kulturarvet lyfts fram glöms andra bort, medan vissa blir "klassiker", som ständigt kan upptäckas och nytolkas. Vi har ett ansvar för att bevara och berika kulturarvets mångfald och att lämna vidare till nästa generation.

Trots denna vida definition finns praktiska begränsningar av det som avses med kulturarvet. Det är bara delar av kulturarvet som bevaras och hålls levande av offentliga institutioner eller av enskilda människor och föreningar, medan annat efter hand försvinner. Var tid bildar sig sin egen uppfattning om kulturarvets betydelse och om vilka delar av det som är av särskilt värde. Vad kulturarvet är avgörs mellan kulturinstitutionerna, medborgarna och samhället i stort. Kulturarvet är inte oföränderligt och avslutat, utan stannar i ständig förändring, samtidigt representerar det kontinuitet, förankring och tradition. Kulturarvet kan - och måste - definieras både "inifrån" och "utifrån". Från ett inhemskt perspektiv kan man urskilja både regionala och lokala särdrag, vilket ger oss möjlighet att uppfatta mångfalden och

rikedomen i landet och inte enbart ett enhetligt svenskt kulturarv. Vårt kulturarv kan inte begränsas till enbart det som skapats av människor som levt inom Sveriges gränser. Import och impulser från andra länder och världsdelar har alltid påverkat och format det vi kallar "svenskt". Det svenska kulturarvet är tillika en del av mänsklighetens kulturarv och som sådant ett svenskt ansvar gentemot det internationella samfundet.

Kulturarvets betydelse hör samman med den kulturella identiteten. Identiteten är sammansatt och kan t.ex. böttna i etniska och sociala förhållanden, ett geografiskt område eller en religion. Dagens människor har dessutom möjlighet att lära känna kultur och kulturarv såväl i olika delar av landet som i andra länder. Den kulturella identiteten skapas sålunda både av det ärvda och det förvärvade.

Kulturarvets roll i samhället

Att bevara och förmedla är de centrala uppgifterna i arbetet med kulturarvet och de inrymmer i sin tur en rad olika verksamheter. De är beroende av varandra - om inte något har bevarats finns ingenting att förmedla och om det bevarade inte förmedlas är det svårt att uppbåda stöd för bevarande. Denna del av kulturpolitiken måste därför skapa intresse för och delaktighet i kulturarvet genom en dialog med medborgarna. Under de senaste decennierna har de professionellt verksamma inom sektorn blivit fler. Stöd i den allmänna opinionen och engagemang hos föreningar och enskilda kommer dock alltid att behövas, oavsett hur väl organiserad och rustad sektorn är. Samarbetet mellan sektorn och allmänheten måste därför ständigt vidgas.

För att ett bevarande skall vara meningsfullt krävs ett genomtänkt och professionellt förmedlande. Då förs välgrundade kunskaper och åsikter om kulturarvet fram, liksom attityder och värderingar med ursprung i dagens samhälle. Uppenbara missbruk och vantolkningar kan inte accepteras.

Inträdet i EU har medfört att samarbetet och kontakterna över nationsgränserna förändrats. Trygghet och förankring i en egen nationell kulturell identitet kan vara en viktig förutsättning för givande möten med människor i andra länder. Lika viktig är den kulturella identiteten på regional och lokal nivå. Kulturarvets mångfald och variation inom landet skall lyftas fram. Kunskap om mångfalden kan ge ökad tolerans och förståelse för de människor som bosatt sig i Sverige och deras respektive kulturarv. Det finns inget som säger att stolthet över det svenska skulle behöva stå emot det främmande. Kulturarvspolitikerna skall ta ansvar både för kunskapen om och tolkningen av kulturarvet och härigenom medverka till ett ansvarsfullt användande.

Hur angrepp på kulturarvet kan användas för att skada människor och samhällen har kommit till uttryck i den etniska krigsföringen i det forna Jugoslavien. Där har den medvetna förstörelsen av kulturarvet varit ett tydligt inslag. Dessa händelser manar till aktiva insatser i länder där kulturarvet förstörs av krig och katastrofer eller hotas av kortsiktig exploatering samt även till förståelse för behovet av grundläggande kunskaper genom inventerings- och insamlingsinsatser m.m.

Förvaltandet av kulturarvet berikas och förnyas genom forskningen. Forskningen kan visa på nya sidor hos välkända företeelser och ge kunskap om tidigare okända eller förbisedda. T.ex. kan forskning om könsroller och etnicitet ge perspektiv på hur kulturarvet används och förmedlas samt på vad som blir bevarat. Forskningen engagerar och stimulerar till debatt och bidrar därigenom till det ansvarsfulla användandet av kulturarvet.

Kulturarvet är vårt kollektiva minne. Det är därför viktigt vad som bevaras, då det i hög grad kommer att påverka vad människor kan få kunskap om. Bredast möjliga urval av texter, föremål och andra vittnesbörd om kultur och natur måste därför bevaras, såväl enstaka lämningar som hela miljöer, ålderdomliga traditioner och minnen liksom sådant som präglats av vår tid. Såväl det exklusiva och specifikt intressanta som det vardagliga måste bevaras. Människor utan erkänt kulturarv och dokumenterad historia står sämre rustade när de skall delta i förandet av samhället och hävda sina krav på lika rättigheter och möjligheter. Det kan hävdas att kvinnornas och den unga generationens kulturarv idag är underrepresenterat och att de vuxnas, och framför allt männens, kulturarv utgör normen. Frågan om vems kulturarv som bevaras och förmedlas är av betydelse, t.ex. för hur könsroller och generationsfrågor kan uppfattas.

Staten har en formande roll för kulturarvet genom bl.a. den lagstiftning som finns för kulturmiljön och myndighetsarkiven och det insamlingsarbete som de statliga och statsfinansierade museerna utför. Verksamheterna måste bedrivas på ett ännu mer medvetet sätt än i dag. Sektorn skall sprida de särskilda kunskaper och perspektiv som kulturarvet möjliggör. Den skall ta aktiv del i samhällsdebatten och bidra till en långsiktigt hållbar utveckling. Skolan har härvid en viktig roll, både som användare och som idégivare till ny verksamhet.

En samlad behandling av kulturarvssektorn

Organisationen av kulturarvssektorn i arkiv, museer och utställningar samt kulturmiljö utgår i huvudsak från de olika typer av fysiska företeelser som bevaras. Vad kulturarvet ytterst handlar om är dock att möjliggöra sådana perspektiv på historien som kan ge nya kunskaper och insikter om människan och hennes miljö. För att göra detta möjligt och för att kunna utnyttja resurserna på bästa sätt krävs en överblick och en samlad politik. Genom detta kan kulturarvet få en tydligare identitet i kulturpolitiken. Det motsvarar det intresse kulturarvet röner bland medborgarna. Samhällsuppgiften kan formuleras på ett klarare sätt och institutioner, myndigheter och andra aktörer får lättare att samarbeta och finna gemensamma arbetsområden.

Som exempel på fördelar med en samlad behandling kan tas äldre industri- och boendemiljöer, som ingår i kulturarvet. För att de skall "hållas vid liv" måste de användas. I kulturmiljön finns de platser där möten kan uppstå och i arkiv och museer förvaras handlingar och föremål som kan berätta om människooeden och platsens ekonomiska och sociala historia, liksom om de förutsättningar den omgivande naturens resurser har givit för utvecklingen. Platser historia kan bilda utgångspunkt för skådespel uppförda i autentisk miljö med både professionella skådespelare och amatörer. Här finns en koppling till konstarnas och lyckade satsningar bygger i allmänhet på en bred samverkan mellan olika parter. Detta skapar inte sällan en grund för kulturturism.

Kulturarvsfrågor är ofta en utmärkt utgångspunkt när det t.ex. gäller insatser för att främja regional utveckling.

14.2 Handlingsprogram om kulturarv och främlingsfientlighet

Regeringens förslag: I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att 1 miljon kronor anvisas för bidrag till institutioner som vill arbeta aktivt med frågor som rör kulturarv och främlingsfientlighet.

Skälen för regeringens förslag: I 1974 års kulturpolitiska proposition användes begreppet kulturarvet sparsamt. Den behandlingen kan kanske bäst förstås mot bakgrund av efterkrigstidens utvecklingsoptimism då kulturarv och traditioner ibland förknippades med tillbakablickande eller t.o.m.

bakåtsträvande. I dagens månetniska och medieintensiva samhälle kan det finnas skäl att tydligare uppmärksamma det samhälleliga värde som ligger i ett insiktsfullt nyttjande av kulturarvet. De institutioner som värnar om kulturarvet bör därför medvetet verka för att det inte oemotsagt skall kunna användas av enskilda eller organisationer för att underblåsa rädsla och främlingsfientlighet.

Regeringen gav i regleringsbrevet för år 1995/96 Statens historiska museer i uppdrag att utarbeta ett handlingsprogram för att motverka bruket av forntida symboler i främlingsfientliga och antidemokratiska sammanhang. Det av museet upprättade förslaget Kunskap som kraft. Handlingsprogrammet för hur museerna med sitt arbete kan motverka främlingsfientlighet och rasism, vilket regeringen har för avsikt att publicera i särskild ordning, består bl.a. av utställningar med anslutande programverksamheter som produceras vid centrala och regionala museer. Dessa i sin tur samverkar med skolor, studieförbund, invandrарorganisationer m.fl. runt om i landet. Verksamheterna samordnas centralt och åtgärderna riktar sig till allmänheten.

Syftet med ett handlingsprogram är bl.a. att motverka bruket av forntida kultur och symboler i främlingsfientliga och rasistiska sammanhang. Enstaka grupper i samhället skall inte kunna lägga beslag på det kulturarv som tillhör oss alla. Det är en angelägen uppgift för kulturarvssektorn att med sin samlade sakkunskap bemöta vantolkningar och missbruk. Framför allt är det viktigt att nå unga människor med motbilder.

Ett på lång sikt framgångsrikt arbete med dessa frågor kräver emellertid att även förmedlingens villkor diskuteras. Lika angeläget som det är att främja ett mångsidigt och allmänt bruk av kulturarvet, lika viktigt är det att det sker med eftertanke och insiktsfullhet. Kulturarvssektorns institutioner har möjlighet att utvecklas till mer betydelsefulla samhällsinstitutioner än vad de är i dag. För att möjliggöra ett vidare arbete med dessa frågor lämnar regeringen förslag i budgetpropositionen (prop. 1996/97:1) om att ett belopp om 1 miljon kronor skall anvisas för detta ändamål.